

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 20 stycznia 2022 r.

Pozycja 7

POSTANOWIENIE z dnia 30 listopada 2021 r. Sygn. akt SK 8/19

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Stanisław Piotrowicz – przewodniczący
Piotr Pszczółkowski
Jakub Stelina
Michał Warciński
Rafał Wojciechowski – sprawozdawca,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 30 listopada 2021 r., skargi konstytucyjnej J.W. o zbadanie zgodności:

- 1) art. 168 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2, art. 32 ust. 1 w związku z art. 2, art. 32 ust. 1 oraz art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) art. 130 § 1 w związku z art. 370 ustawy powołanej w punkcie 1, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. W sporządzonej przez adwokata i wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 21 kwietnia 2018 r. (data nadania) skardze konstytucyjnej, J.W. (dalej: skarżący) zarzucił niezgodność:

1) art. 168 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.; dalej: k.p.c.) w zakresie, w jakim dopuszcza:

a) odmowę przywrócenia terminu dokonania czynności procesowej z powodu jakiegokolwiek postaci winy, w tym winy polegającej na lekkim niedbalstwie lub niedbalstwie lub

uchybień procesowego bez zbadania okoliczności sprawy – z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji;

b) automatyczną odmowę przywrócenia terminu opłacenia pisma procesowego z powodu niezaskarżenia postanowienia odmawiającego zwolnienia z kosztów sądowych bez zbadania faktycznej sytuacji finansowej skarżącego na dzień upływu terminu wniesienia opłaty od pisma procesowego – z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji, a także z art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji oraz z art. 2 Konstytucji;

c) odmowę przywrócenia terminu dokonania czynności procesowej bez jednoznacznego wskazania sytuacji, w których termin dokonania czynności procesowej może być przywrócony – z art. 32 ust. 1 oraz z art. 2 Konstytucji;

2) art. 130 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim wyznacza tygodniowy termin opłacenia pisma procesowego, którego niedotrzymanie skutkuje odrzuceniem apelacji w trybie art. 370 k.p.c., bez względu na wysokość tej opłaty lub możliwości finansowe skarżącego, nie zapewniając jednocześnie możliwości rozłożenia płatności na raty – z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.

1.1. Skarga została wniesiona w związku z następującym stanem faktycznym:

Skarżący wniósł pozew przeciwko M.G. o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego – nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w W. z 24 czerwca 2002 r., a następnie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego – nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w W. z 28 kwietnia 2003 r. Postanowieniem z 23 marca 2006 r. obie sprawy zostały połączone do wspólnego rozpoznania przed Sądem Rejonowym w W., Wydział Cywilny (dalej: sąd rejonowy). Skarżący uzyskał pomoc prawną z urzędu oraz zabezpieczenie powództwa przeciwegzekucyjnego przez zawieszenie postępowań egzekucyjnych prowadzonych przez komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w W.

Sąd rejonowy wydał 14 stycznia 2015 r. wyrok oddalający powództwo skarżącego. Skarżący złożył wówczas wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Postanowieniem z 18 czerwca 2015 r. referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym (dalej: referendarz) zwolnił powoda od kosztów sądowych w części, tj. ponad kwotę 500 złotych. Postanowienie zostało doręczone pełnomocnikowi skarżącego 26 czerwca 2015 r. Zgodnie z art. 130 § 1 k.p.c. termin opłacenia apelacji upływał 3 lipca 2015 r. Skarżący uiścił opłatę od apelacji w kwocie 500 złotych 8 lipca 2015 r., tj. 5 dni po upływie terminu i złożył wniosek o przywrócenie terminu wniesienia apelacji oraz skargę na orzeczenie referendarza.

Sąd rejonowy postanowieniem z 18 listopada 2015 r. oddalił wniosek skarżącego o przywrócenie terminu wniesienia skargi na orzeczenie referendarza i odrzucił skargę, a postanowieniem z 27 listopada 2015 r. oddalił wniosek o przywrócenie terminu wniesienia apelacji na podstawie art. 168 § 1 k.p.c. i odrzucił apelację na podstawie art. 370 k.p.c., wskazując, że braki nie zostały uzupełnione w terminie. W postanowieniu tym podkreślono, że na oddalenie wniosku o przywrócenie terminu wniesienia apelacji decydujący wpływ miała okoliczność, że skarżący mógł zaskarżyć orzeczenie referendarza.

Skarżący wniósł zażalenie na postanowienie z 18 listopada 2015 r. oraz na postanowienie z 27 listopada 2015 r., jednocześnie wnosząc o zwolnienie od kosztów sądowych. Postanowieniem referendarza z 7 stycznia 2016 r. skarżący został zwolniony od opłaty sądowej od zażalenia na postanowienie z 27 listopada 2015 r., a postanowieniem z 13 kwietnia 2016 r. został zwolniony od opłaty sądowej od zażalenia na postanowienie z 18 listopada 2015 r.

Sąd Okręgowy w W., Wydział Cywilny Odwoławczy, postanowieniem z 21 czerwca 2016 r. oddalił zażalenie skarżącego na postanowienie referendarza sądowego z 18 listopada 2015 r., a postanowieniem z 20 czerwca 2016 r. oddalił zażalenie na postanowienie z 27 listopada 2015 r. (tj. o odrzuceniu apelacji powoda).

1.2. Przedmiotem skargi konstytucyjnej są art. 168 § 1 oraz art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c.

Zdaniem skarżącego, art. 168 § 1 k.p.c. narusza jego konstytucyjne prawo do sądu, rozumiane jako prawo do sprawiedliwego procesu, wyrażone w art. 45 ust. 1 Konstytucji, zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego, uregulowaną w art. 176 ust. 1 Konstytucji, jak również art. 2 Konstytucji, zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. W ocenie skarżącego „wskutek zastosowania przez sądy obu instancji przepisu art. 168 § 1 kpc i dokonanej przez nie wykładni ustawowego pojęcia «bez własnej winy», utrwalonego restrykcyjnym orzecznictwem Sadu Najwyższego, skarżący został tych konstytucyjnych praw pozbawiony” (skarga konstytucyjna, s. 8). Co więcej, zdaniem skarżącego zaskarżony przepis „zawiera reguły nieproporcjonalnie surowe względem tych, którzy złożyli w terminie pismo procesowe, nie mając jeszcze środków na jego opłacenie, które następnie opłacili dużym wysiłkiem finansowym tylko z nieznacznym opóźnieniem. Względem sprawiedliwości społecznej i konstytucyjne prawo do sądu oraz konstytucyjna gwarancja dwuinstancyjności postępowania przemawiają za tym, aby takie osoby miały możliwość przywrócenia terminu do złożenia środka zaskarżenia. W chwili obecnej brzmienie przepisu art. 168 § 1 kpc i utrwalona restrykcyjna wykładnia tego przepisu sięgająca lat 90. uniemożliwiły skarżącemu uzyskanie rozstrzygnięcia przez sąd II instancji, pomimo że skarżący obiektywnie nie miał środków na opłacenie apelacji w terminie i opłacił ją niezwłocznie, gdy tylko takie środki finansowe zdobył” (skarga konstytucyjna, s. 9). Ponadto w ocenie skarżącego art. 168 § 1 k.p.c. „pozwała sądom na dowolność w przywracaniu terminu do dokonania czynności procesowej, albowiem nie precyzuje nawet w jakich przypadkach termin powinien być przywrócony. Powyższe prowadzi do sytuacji, w której brak jest jakichkolwiek ustawowych reguł do oceny sytuacji, które powinny skutkować przywróceniem terminu, co skutkuje naruszeniem konstytucyjnego prawa do równego traktowania zagwarantowanego w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP oraz zasady demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP” (skarga konstytucyjna, s. 9).

Z kolei niezgodność art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji skarżący upatruje w tym, że „tygodniowy termin przewidziany w art. 130 § 1 kpc na opłacenie pisma procesowego, pod rygorem zwrotu apelacji w trybie art. 370 kpc, jest zbyt krótki dla osób, które tak jak skarżący mają ograniczone możliwości finansowe. W ten sposób nie są dostatecznie chronione prawa ludzi ubogich, dla których opłacenie pisma stanowi istotny koszt w ich domowym budżecie” (skarga konstytucyjna, s. 9-10).

2. Rzecznik Praw Obywatelskich, w piśmie z 1 marca 2019 r., poinformował, że nie zgłasza udziału w postępowaniu.

3. Prokurator Generalny, w piśmie z 29 kwietnia 2019 r., zajął stanowisko, zgodnie z którym art. 168 § 1 k.p.c. jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji, a w pozostałym zakresie postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072 ze zm.; dalej: u.o.t.p.TK) wobec niedopuszczalności wydania wyroku.

W pierwszej kolejności Prokurator Generalny zwrócił uwagę, że w sprawie, na tle której wywiedziono skargę konstytucyjną, podstawą orzeczenia, z którego wydaniem skarżący łączy naruszenie jego konstytucyjnych praw, nie był art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c., lecz art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 300 ze zm.), co – uwzględniając konkretny, a nie abstrakcyjny

charakter kontroli konstytucyjności inicjowanej skargą konstytucyjną – uzasadnia umorzenie postępowania w zakresie badania zgodności art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku (art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK).

Odnosząc się do art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji, jako wskazanych przez skarżącego wzorców kontroli, Prokurator Generalny zauważył, że zostały one przedstawione w różnych konfiguracjach. W pkt 1 *petitum* skargi konstytucyjnej art. 2 Konstytucji powołano związkowo z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji, w pkt 2 przepis ten powołano również w związku z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji, ale także samodzielnie, jako odrębny wzorzec kontroli, oraz związkowo z art. 32 ust. 1 Konstytucji, zaś w pkt 3 *petitum* skargi konstytucyjnej zarówno art. 2, jak i art. 32 ust. 1 Konstytucji powołano jako wzorce samodzielne. Jednak – jak podniósł Prokurator Generalny – w świetle utrwalonego orzecznictwa konstytucyjnego art. 32 ust. 1 Konstytucji nie może stanowić samodzielnego wzorca kontroli konstytucyjności prawa w procedurze zainicjowanej skargą konstytucyjną, a naruszenie zasady równości i wynikającego z niej prawa do równego traktowania musi zostać powiązane z konstytucyjnym prawem podmiotowym. Również art. 2 Konstytucji, jako niewyrażający wolności i praw konstytucyjnych, nie może być uznany za dopuszczalny w skardze konstytucyjnej samodzielny wzorzec kontroli, tym bardziej więc za niedopuszczalny w procedurze kontroli konstytucyjności zainicjowanej skargą konstytucyjną należy uznać wzorzec wyrażony przez skarżącego w formule „art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji”. W związku z tym, zdaniem Prokuratora Generalnego, przedmiotem oceny w rozpatrywanej sprawie mogą być zarzuty przedstawione art. 168 § 1 k.p.c. w pkt 1-2 *petitum* skargi konstytucyjnej dotyczące naruszenia art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.

Odnosząc się merytorycznie do zarzutów skarżącego Prokurator Generalny wskazał, że na tle stanu faktycznego sprawy, na kanwie której wniesiono skargę konstytucyjną, w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego, strona domagająca się uwzględnienia wniosku o przywrócenie terminu nie może powoływać się na brak swej winy, wykazując, że nie miała środków na opłacenie pisma procesowego. Jakkolwiek w doktrynie spotkać można odosobniony pogląd, że brak środków finansowych do uiszczenia należnej opłaty może stanowić podstawę złożenia wniosku o przywrócenie terminu, to dotyczy on – zdaniem Prokuratora Generalnego – innej sytuacji niż brak możliwości uiszczenia opłaty sądowej, wynikający z niedostatku strony. Brak możliwości uiszczenia opłaty sądowej w terminie, jeśli traktować ją jako okoliczność, która miałaby uzasadniać przywrócenie terminu, musiałby polegać na zaistnieniu innej – nagłej i niezawinionej przez stronę – sytuacji. Skarżący, w ocenie Prokuratora Generalnego, dążył do wykazania, że w jego przypadku doszło do takiej właśnie nadzwyczajnej i niezwiązanej bezpośrednio z przesłankami uzasadniającymi zwolnienie od kosztów sądowych sytuacji, wskazując we wniosku o przywrócenie terminu wniesienia apelacji, że nie mógł jej dokonać ze względu na „zbieg nieszczęśliwych okoliczności”. Okolicznościami tymi była – wedle skarżącego – konieczność poniesienia kosztów naprawy samochodu. Pomijając kwestię ewentualnej zasadności wniosku o przywrócenie terminu w takich okolicznościach, wypada stwierdzić – konkludował Prokurator Generalny – że dokonany przez osobę ubiegającą się o przywrócenie terminu dokonania czynności procesowej (a ściślej – do opłacenia owej czynności) wybór co do sposobu wydatkowania środków finansowych, którymi dysponował (w ilości wystarczającej do opłacenia pisma procesowego w terminie), podlegać powinien również ocenie pod kątem dochowania staranności wymaganej i oczekiwanej od strony postępowania cywilnego.

4. Marszałek Sejmu, w piśmie z 3 lipca 2019 r., wniósł o umorzenie postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Marszałek Sejmu przypomniał, że dopuszczalność rozpoznania skargi konstytucyjnej zależy od spełnienia przesłanek wynikających z art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz art. 53 u.o.t.p.TK. W ocenie Marszałka Sejmu, skarga konstytucyjna, rozpoznawana pod sygn. SK 8/19, nie realizuje w pełni tych przesłanek. Po pierwsze, skarżący nie wykazał, że zastosowanie zaskarżonych przepisów doprowadziło do naruszenia jego konstytucyjnych wolności i praw. Zdaniem Marszałka Sejmu, zarzuty skarżącego i ich uzasadnienie wskazują na to, że istotą skargi nie jest zakwestionowanie konstytucyjności art. 168 § 1 oraz art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c., ale podważenie skutków postanowienia referendarza sądowego z czerwca 2015 r. o częściowym zwolnieniu z opłaty sądowej od wniesienia apelacji, czyli próba sprowadzenia procesu kontroli konstytucyjności prawa do roli kolejnej instancji odwoławczej rozstrzygnięcia wydanego w indywidualnej sprawie. Argumentacja dotycząca niekonstytucyjności zaskarżonych przepisów wywodzi się w całości z założenia, że to rozstrzygnięcie referendarza jest merytorycznie błędne. Po drugie, niektóre z wzorców kontroli powołanych w skardze nie mogą pełnić takiej roli. Skarżący powołał art. 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji jako samodzielne wzorce kontroli. Potraktował także art. 176 ust. 1 Konstytucji jako przepis będący źródłem konstytucyjnego prawa jednostki do dwuinstancyjnej procedury sądowej. Zdaniem Marszałka Sejmu, żaden z tych przepisów nie może zostać powołany przez skarżącego w tym charakterze. Po trzecie, skarżący uzasadnił zarzuty w sposób niewystarczający z punktu widzenia przesłanek formalnej poprawności pisma procesowego.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot kontroli.

Przedmiotem skargi konstytucyjnej są art. 168 § 1 oraz art. 130 § 1 w związku z art. 370 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.; dalej: k.p.c.).

Zakwestionowany art. 168 § 1 k.p.c. ma następujące brzmienie: „Jeżeli strona nie dokonała w terminie czynności procesowej bez swojej winy, sąd na jej wniosek postanowi przywrócenie terminu”. Drugi z przedmiotów kontroli, art. 130 § 1 k.p.c., stanowi: „Jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych lub jeżeli od pisma nie uiszczono należnej opłaty, przewodniczący wzywa stronę, pod rygorem zwrócenia pisma, do poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia go w terminie tygodniowym. Mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania pismu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym”. Oba przepisy nie były nowelizowane od momentu wniesienia skargi konstytucyjnej.

Skarżący zestawia związkowo z art. 130 § 1 art. 370 k.p.c. Przepis ten brzmiał: „Sąd pierwszej instancji odrzuci na posiedzeniu niejawnym apelację wniesioną po upływie przepisane terminu, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również apelację, której braków strona nie uzupełniła w wyznaczonym terminie”. Zakwestionowany przepis został uchylony z dniem 7 listopada 2019 r. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469). W stanie prawnym sprzed nowelizacji pierwsza kontrola przesłanek dopuszczalności apelacji dokonywana była w sądzie pierwszej instancji. W razie braku spełnienia którejkolwiek z nich sąd pierwszej instancji odrzucał apelację postanowieniem, na które przysługiwało zażalenie, na co wskazywał uchylony art. 370 k.p.c. Natomiast jeśli wszystkie przesłanki dopuszczalności apelacji zostały spełnione, następowało doręczenie apelacji stronie przeciwnej. Po jej doręczeniu sąd pierwszej instancji niezwłocznie przedstawiał akta

sprawy sądowi drugiej instancji (art. 371 k.p.c. w poprzednim brzmieniu). W sądzie drugiej instancji następowało ponowne sprawdzenie przesłanek dopuszczalności apelacji. W razie stwierdzenia uchybień w tym zakresie sąd drugiej instancji odrzucał apelację postanowieniem, na które przysługiwało zażalenie wyłącznie w sprawach, w których przysługiwała skarga kasacyjna (art. 373, art. 394¹ § 2 k.p.c. w poprzednim brzmieniu). Obecnie apelację – bez zmian – wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok (art. 369 § 1 k.p.c.). Sąd ten nie dokonuje już jednak kontroli przesłanek dopuszczalności, ale zobowiązany jest jedynie do niezwłocznego przedstawienia akt sprawy sądowi drugiej instancji (art. 371 k.p.c. w nowym brzmieniu). Kontrola przesłanek dopuszczalności apelacji dokonywana jest wyłącznie przez sąd drugiej instancji (M. Michalska-Marciniak, komentarz do art. 370, art. 371, art. 372, art. 373 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Docho- dzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II*, red. T. Zembruski, Warszawa 2020, Lex).

Trybunał stwierdził, że art. 130 § 1 k.p.c. w związku z art. 370 k.p.c. nie był źródłem naruszenia opisanego w skardze. Prokurator Generalny trafnie zauważył że „art. 130 § 1 k.p.c. [...] nie ustanawia terminu do opłacenia pisma procesowego (w tym środka zaskarżenia w postaci apelacji), lecz termin do usuwania braków formalnych i fiskalnych takiego pisma. [...] Nieuiszczenie opłaty przy wniesieniu pisma do sądu nie stanowi bowiem podstawy do odmowy jego przyjęcia lub pozostawienia go bez biegu, lecz uruchamia postępowanie zmierzające do zapewnienia uiszczenia przez stronę należnej opłaty. Postępowanie to sprowadza się do wydania przez przewodniczącego zarządzenia wzywającego stronę do uiszczenia opłaty (art. 130 § 1 k.p.c.) pod rygorem zwrotu pisma lub jego odrzucenia”. Termin wniesienia opłaty sądowej wynika z art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 755, ze zm.; dalej: u.k.s.c.), który stanowi: „Opłatę należy uiścić przy wniesieniu do sądu pisma podlegającego opłacie”. Z przepisu tego wynika, że opłata powinna być wniesiona do sądu wraz ze złożeniem pisma podlegającego opłacie. Przyjmuje się również, że opłata ta może być wniesiona w innym czasie niż pismo, jednakże nie później niż w terminie określonym dla złożenia tego pisma.

Trybunał zwraca uwagę, że w rozpatrywanej sprawie wraz z wniesieniem apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji skarżący złożył wniosek o zwolnienie go od kosztów sądowych. Wniosek ten został złożony, zanim uruchomiono wobec skarżącego procedurę przewidzianą w art. 130 § 1 k.p.c. Referendarz sądowy częściowo uwzględnił wniosek skarżącego, zwalniając go od kosztów sądowych ponad kwotę 500 zł. Analiza akt prowadzi do wniosku, że doprowadziło to do uruchomienia przez sąd procedury przewidzianej w art. 112 ust. 3 u.k.s.c., którego brzmienie jest następujące: „Przepisu ust. 2 nie stosuje się, jeżeli pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. W takim przypadku, jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony przed upływem terminu do opłacenia pisma został oddalony, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekał sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia”. Przepis art. 112 ust. 3 u.k.s.c. stanowi wyjątek od zasady wzywania do uiszczenia brakujących opłat sądowych i wprowadza mechanizm polegający na odrzucaniu nieopłaconych środków zaskarżenia wniesionych przez profesjonalnych pełnomocników, które nie zostały opłacone w terminach liczonych od dnia wydania lub doręczenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Mechanizm ten został zastosowany przez sąd w sprawie skarżącego – sąd

zaniechał bowiem przeprowadzenia czynności przewidzianej w art. 130 k.p.c. w związku z art. 112 ust. 2 u.k.s.c. i zastąpił ją czynnością polegającą jedynie na doręczeniu stronie postanowienia oddalającego jej wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych.

W świetle przedstawionych okoliczności należy zatem przyjąć, że w tej sprawie źródłem naruszenia wskazywanego w skardze był nie art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c., lecz art. 112 ust. 3 u.k.s.c. Z tego powodu postępowanie, w zakresie badania zgodności art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c. ze wskazanymi wzorcami kontroli zostało umorzone na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK, ze względu na niedopuszczalność orzekania.

2. Wzorzec kontroli.

Jako wzorce kontroli skarżący wskazał w różnych konfiguracjach art. 2, art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji. Trybunał zauważył, że w *petitum* skargi skarżący w różny sposób ujmuje te wzorce w podstawie skargi (skarga konstytucyjna, s. 1-2), wzorcach kontroli (skarga konstytucyjna, s. 2-3) oraz wnioskach (skarga konstytucyjna, s. 4). Trybunał, kierując się wskazanymi na s. 4 skargi wzorcami, przyjął, że skarżący wnosi o zbadanie zgodności: 1) art. 168 § 1 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2, art. 32 ust. 1 w związku z art. 2, art. 32 ust. 1 oraz art. 2 Konstytucji oraz 2) art. 130 § 1 w związku z art. 370 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.

Podstawowym wzorcem kontroli wskazanym przez skarżącego jest art. 45 ust. 1 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Z naruszeniem art. 45 ust. 1 Konstytucji skarżący wiąże naruszenie art. 176 ust. 1 oraz art. 2 Konstytucji.

Pierwszy z tych przepisów wskazuje, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Regulacja ta, zawarta w rozdziale VIII Konstytucji „Sądy i Trybunały”, ma charakter ustrojowy, normując organizację wymiaru sprawiedliwości w Polsce. Co do dopuszczalności zastosowania tego przepisu jako wzorca kontroli w sprawach zainicjowanych skargą konstytucyjną w orzecznictwie Trybunału występują rozbieżności. Na przykład w najnowszym orzecznictwie, w wyroku z 15 listopada 2016 r., sygn. SK 46/15, OTK ZU A/2016, poz. 87, Trybunał wskazał: „zastosowania w sprawie nie może znaleźć art. 176 ust. 1 Konstytucji. Jak wynika z trybunalskiego orzecznictwa, przepis ten ma przede wszystkim charakter ustrojowy. Nakłada na prawodawcę obowiązek takiego zorganizowania procedur sądowych, a w konsekwencji systemu sądów, aby sprawa mogła zostać rozpoznana przez odrębne (co najmniej) dwa sądy, pozostające w relacji hierarchicznego podporządkowania. (...) Mając to na uwadze, Trybunał w niniejszym składzie przyjmuje, że art. 176 ust. 1 Konstytucji nie statuuje praw lub wolności człowieka i obywatela i nie może stanowić samoistnego wzorca kontroli w trybie skargi konstytucyjnej”. Z kolei w postanowieniu z 18 kwietnia 2018 r., sygn. SK 15/16, OTK ZU A/2018, poz. 18 Trybunał zauważył: „Gdy chodzi o art. 176 ust. 1 Konstytucji, także wymieniony wśród wzorców kontroli, TK stwierdza, że przepis ten – choć ma przede wszystkim charakter ustrojowy (statuuje dwuinstancyjne postępowanie sądowe) – «pełni uzupełniająco funkcję gwarancyjną, stwarza bowiem zainteresowanym możliwość skontrolowania orzeczeń sądowych przez inny kompetentny i niezależny sąd, w czym wyraża się jego ścisły związek z art. 78 Konstytucji». (...) Stąd art. 176 ust. 1 Konstytucji może być dopuszczony jako wzorzec kontroli w postępowaniu skargowym”. W rozpatrywanej sprawie Trybunał przychyliła się do pierwszego z tych stanowisk, uznając, że art. 176 ust. 1 Konstytucji nie jest źródłem konstytucyjnego prawa podmiotowego, a co za tym idzie, nie może stanowić wzorca kontroli w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną. Jest to stanowi-

sko dominujące w orzecznictwie Trybunału oraz potwierdzone w doktrynie (por. P. Grzegorzczak, komentarz do art. 176 [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz. Art. 87-243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 985-987). W związku z tym, w zakresie badania zgodności przedmiotu kontroli z art. 176 ust. 1 Konstytucji, Trybunał umarza postępowanie na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Drugim z przywoływanych w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji przepisów jest art. 2 Konstytucji, zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. Z zawartej w tym przepisie klauzuli państwa prawnego w swoim orzecznictwie Trybunał wyprowadzał liczne zasady, do których zaliczył w szczególności: zasadę zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, zasadę prawidłowej legislacji czy też zasadę zachowania odpowiedniej *vacatio legis*. Art. 2 jest również powoływany przez skarżącego jako samodzielny wzorzec kontroli, a także wiązany przez skarżącego z art. 32 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym wszyscy są wobec prawa równi i wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Trybunał Konstytucyjny przypomina, że – jak wynika z utrwalonego orzecznictwa – art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji nie mogą stanowić samodzielnego wzorca kontroli w postępowaniu zainicjowanym wniesieniem skargi konstytucyjnej. Art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji mogą być powołane jako wzorce kontroli w postępowaniu skargowym tylko wówczas, gdy zostaną odniesione do treści innych norm konstytucyjnych chroniących poszczególne wolności i prawa naruszone kwestionowaną w skardze konstytucyjnej regulacją (tak w najnowszym orzecznictwie między innymi w postanowieniach: z 12 października 2016 r., sygn. Ts 50/16, OTK ZU B/2016, poz. 516; z 15 listopada 2016 r., sygn. Ts 12/16, OTK ZU B/2017, poz. 203; z 19 grudnia 2016 r., sygn. Ts 215/16, OTK ZU B/2018, poz. 55; z 4 stycznia 2017 r., sygn. Ts 155/16, OTK ZU B/2017, poz. 44; z 18 października 2017 r., sygn. Ts 12/16, OTK ZU B/2017, poz. 204; z 23 listopada 2017 r., sygn. Ts 260/16, OTK ZU B/2018, poz. 26; z 26 września 2019 r., sygn. Ts 82/19, OTK ZU B/2020, poz. 188). W związku z powyższym Trybunał uznaje, że w rozpatrywanej sprawie art. 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji nie mogą być samodzielnymi wzorcami kontroli konstytucyjności. Nie może być również wzorcem kontroli ten określony przez skarżącego jako „art. 32 ust. 1 w związku z art. 2” Konstytucji. Wobec powyższego Trybunał na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK umarza postępowanie w zakresie badania zgodności przedmiotu kontroli z art. 32 ust. 1 w związku z art. 2, art. 32 ust. 1 oraz art. 2 Konstytucji ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku. Trybunał dopuszcza jedynie badanie zgodności przedmiotu kontroli z art. 2, wskazanym przez skarżącego jako wzorzec związkowy z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Trybunał przyjmuje, za swoim dotychczasowym orzecznictwem, że wynikające z art. 2 Konstytucji zasady mogą stanowić w postępowaniu skargowym jedynie pomocnicze wzorce kontroli, uwzględniane w nim pod warunkiem jednoczesnego wskazania innej naruszonej normy konstytucyjnej statuującej konkretną wolność lub konkretne prawo (postanowienie z 2 października 2019 r., sygn. Ts 31/18, OTK ZU B/2020, poz. 222).

Te wstępne zabiegi porządkujące pozwoliły Trybunałowi określić przedmiot oraz wzorce kontroli w rozpatrywanej sprawie. Przedmiotem niniejszej sprawy jest zatem badanie zgodności art. 168 § 1 z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji.

3. Ocena dopuszczalności merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej.

3.1. W postanowieniu z 5 grudnia 2018 r., sygn. Ts 66/18, Trybunał Konstytucyjny nadał skardze konstytucyjnej dalszy bieg. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, skład rozpoznający sprawę merytorycznie nie jest związany postanowieniem wydanym na etapie kontroli wstępnej. Na każdym etapie postępowania istnieje bowiem konieczność bada-

nia, czy nie zachodzi któraś z ujemnych przesłanek procesowych, skutkująca obligatoryjnym umorzeniem postępowania (zob. np. postanowienie z 20 lutego 2019 r., sygn. SK 30/17, OTK ZU A/2019, poz. 8).

Jak przypomnieliśmy ostatnio Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z 25 lutego 2021 r., sygn. SK 54/20, OTK ZU A/2021, poz. 10, skarga konstytucyjna, tak jak każde pismo procesowe wniesione do Trybunału, musi spełniać wymagania formalne określone w ustawie o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Jednym z wymogów, zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK, jest uzasadnienie zarzutu niezgodności kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, ze wskazanym konstytucyjnie wolnością lub prawem skarżącego, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie. W swoim dotychczasowym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że uzasadnienie zarzutu polega na sformułowaniu takich argumentów, które przemawiają na rzecz niezgodności zachodzącej pomiędzy normami wynikającymi z kwestionowanych przepisów a normami zawartymi we wzorcach kontroli. „[P]rzesłanka odpowiedniego uzasadnienia zarzutów nie powinna być traktowana powierzchownie i instrumentalnie. Przytaczane w piśmie procesowym argumenty mogą być mniej lub bardziej przekonujące (...), lecz zawsze muszą być argumentami «nadającymi się» do rozpoznania przez Trybunał Konstytucyjny” (wyrok z 19 października 2010 r., sygn. P 10/10, OTK ZU nr 8/A/2010, poz. 78). Co istotne, ciężar dowodu w procedurze kontroli norm prawnych spoczywa na podmiocie inicjującym postępowanie. Z obowiązku poprawnego wykonania powinności uzasadnienia zarzutu z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie nie może przy tym zwolnić skarżącego, działający z własnej inicjatywy, Trybunał Konstytucyjny, który – zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 67 ust. 1 u.o.t.p.TK – związany jest zakresem zaskarżenia wskazanym w skardze konstytucyjnej. Nałożony przez ustawodawcę na Trybunał obowiązek zbadania w toku postępowania wszystkich istotnych okoliczności w celu wszechstronnego wyjaśnienia sprawy (art. 69 ust. 1 u.o.t.p.TK) oraz brak związania Trybunału wnioskami dowodowymi uczestników postępowania (art. 69 ust. 3 u.o.t.p.TK) nie zmieniają rozkładu ciężaru dowodu w postępowaniu przed Trybunałem. Określone w art. 69 u.o.t.p.TK reguły postępowania mają zastosowanie dopiero wówczas, gdy podmiot inicjujący postępowanie wykazał się należyłą starannością, spełniając wszystkie konstytucyjne i ustawowe warunki formalne niezbędne do zainicjowania postępowania przed Trybunałem. I to właśnie w braku należytego uzasadnienia zarzutu niezgodności kwestionowanych przepisów z wzorcami konstytucyjnymi Trybunał upatruje podstawowy mankament skargi konstytucyjnej, przesądzający o konieczności umorzenia postępowania.

3.2. Podstawowym zarzutem sformułowanym w rozpatrywanej skardze konstytucyjnej względem art. 168 § 1 k.p.c. jest – zdaniem skarżącego – niekonkretność i niejednoznaczność pojęcia „bez swojej winy”, zawartego w tym przepisie (uzupełnienie braków formalnych skargi konstytucyjnej, s. 5). W ocenie skarżącego przyjęta przez sądy wykładnia tego pojęcia, która nie uznaje braku środków finansowych za wystarczające uzasadnienie działania bez własnej winy, a co z tym idzie za przesłankę przywrócenia terminu, jest niezgodna ze wskazanymi przez skarżącego wzorcami kontroli. Skarżący podnosi, że „w przedmiotowej sprawie, wskutek zastosowania przez sądy obu instancji przepisu art. 168 § 1 kpc i dokonanej przez nie wykładni ustawowego pojęcia «bez własnej winy», utrwalonego restrykcyjnym orzecznictwem Sądu Najwyższego, skarżący został tych konstytucyjnych praw pozbawiony. Sąd nie przywrócił skarżącemu terminu do wniesienia apelacji i odrzucił wniesioną w terminie apelację tylko z tej przyczyny, że skarżący opóźnił się nieznacznie w jej opłaceniu (opóźnienie wyniosło tylko 5 dni i było spowodowane złą sytuacją finansową) i nie złożył w ustawowym terminie środka zaskarżenia na orzeczenie referendarza sądowego (...), zwalniające skarżącego tylko w części od opłaty od apelacji, które to postanowienie w istocie skarżący

zaskarżył, ale już po upływie ustawowego terminu” (skarga konstytucyjna, s. 8). W ocenie Trybunału przedstawiona argumentacja skarżącego jest w istocie wymierzona przeciwko konkretnemu rozstrzygnięciu, a nie przepisowi, który stanowił podstawę tego rozstrzygnięcia, skarżący zaś nie uzasadnił w skardze niezgodności z Konstytucją samego zaskarżonego przepisu. Uzupełniając argumentację zaprezentowaną w skardze konstytucyjnej skarżący podniósł ponadto, że art. 168 § 1 k.p.c. „pozwala sądom na dowolność w przywracaniu terminu do dokonania czynności procesowej”, nie precyzując „w jakich przypadkach termin powinien być przywrócony”, a zdaniem skarżącego „w tym zakresie jedyna przesłanka w postaci wykazania braku winy jest zbyt ogólnikowa” (uzupełnienie braków formalnych skargi konstytucyjnej, s. 5). Skarżący formuje na tej podstawie wnioski *de lege ferenda*: „art. 168 § 1 kpc powinien jednoznacznie wskazywać sytuacje, w których termin do dokonania czynności procesowej powinien być przywrócony, a co najmniej powinien wymieniać wśród takich sytuacji uiszczenie opłaty sądowej od środka zaskarżenia w późniejszym terminie” (uzupełnienie braków formalnych skargi konstytucyjnej, s. 6). Trybunał zauważa, że adresatem podobnych postulatów powinien być ustawodawca, a nie Trybunał, zaś tego rodzaju tezy nie mogą być uznane za wystarczające uzasadnienie zarzutów niezgodności z Konstytucją zaskarżonego przepisu i wynikającej z niego normy prawnej. Trybunał nie może się również zgodzić z twierdzeniem skarżącego, jakoby „brak jest jakichkolwiek sprecyzowanych, jasnych, czytelnych ustawowych reguł przywracania terminu do dokonania czynności procesowej” (uzupełnienie braków formalnych skargi konstytucyjnej, s. 6). W ocenie Trybunału art. 168 k.p.c. określa te przesłanki jako: brak winy strony w uchybieniu terminowi (przesłanka pozytywna – art. 168 § 1 k.p.c.) oraz brak ujemnych skutków procesowych dla strony wskutek uchybienia terminowi (przesłanka negatywna, która nie była objęta skargą – art. 168 § 2 k.p.c.). Co więcej, jak słusznie wskazuje Marszałek Sejmu, art. 168 § 1 k.p.c. odwołując się między innymi do kryterium winy strony jako negatywnej przesłanki przywrócenia terminu, należy do powszechnie i od dawna uznanych instytucji systemu prawnego. Kryterium to zostało zastosowane już w pierwotnym brzmieniu zaskarżonego przepisu. Późniejsze nowelizacje art. 168 § 1 k.p.c. nie zmieniły pierwotnej konstrukcji przywrócenia terminu, w tym także nie zmieniły kwestionowanej przez skarżącego przesłanki. Posługiwanie się kryterium winy lub innym, podobnym kryterium odnoszącym się do prawidłowości działania strony jako negatywną przesłanką przywrócenia terminu odpowiada także standardowi proceduralnemu obowiązującemu w innych państwach europejskiej kultury prawnej (pismo Marszałka Sejmu, s. 17-18).

W ocenie Trybunału, skarżący nie uzasadnił należycie podniesionych zarzutów niekonstytucyjności kwestionowanych przepisów, a zatem nie spełnił wymogu wynikającego z art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK. Z tego powodu postępowanie, w zakresie badania zgodności art. 168 § 1 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji, należało umorzyć na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.